



Põlvnemislugu

Nr. 32

Veebruar
2003.a.

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kännusta. (Väike-Maarja)

Arvatavasti on nüüd juba kõigil uue aasta hoog sees. Tallinnas kooskäijatel on jäänud meeldiv mälestus möödunud aasta viimasest, jõulueelsest koosviibimisest. Peale jõulumaiustuste pruukimist toimus ka temaatiline viktoriin. Täpsemalt sellest on tänases lehes kirjutatud. Selline teadmisi proovile panev üritus on osakonna ajaloos esmakordne. Varasemast ajast on analoogseteks üritusteks 1998.aastal Põlvnemislugu nr 3 ilmunud põlvnemisriistsõnad ja 15-punktiline ankeet-küsitlus, mille kokkuvõte ilmus Põlvnemisloo 4.numbris.

Uusaastaõoga lõppes ka teabelehes „Tasub Teada“ väljakuulutatud pärilikkuse teemaliste kirjutiste võistlus. Üle-eestilisele üleskutsele reageeriti vähe. Põlvnemisloo eelmises numbris avaldasime Tallinna osakonna liikme pr. Reet Niido kirjutise teemal „Pärilike tunnuste ilmumine kaasajal elavate suguvõsaliikmete juures.“

Nii meie kui riigi teistes ajalehtedes on tehtud juttu nii pereliikmete juurdekasvu vajadusest kui ka sellest, et peame hakkama kirja panema endi elulugusid ja sündmusi, et järeltulevad põlvkonnad ei peaks meie kombel arhiivides tuhnima. Vaat sellest vaatevinklist lähtudes tuleb hinnata Pille Mäerand'i lugu „Värske vanaema mõtteid...“

Osakonna uute liikmete nimekirjad on viimastes Põlvnemisloo numbrites parajalt pikalt ning seoses sellega kasvab ka lehe autorite ring.

Jaanuari koosviibimisel esitas Harju-Madise ja selle ümbruse eelmiste sajandite elust-olust hea ettekande Raivo Maine. Uurimus tuleks vormistada raamatukesena, et suurendada genealoogiaga seonduva kirjanduse laialdasemat levikut.

Uuel aastal jätkub genealoogia-alane õppus Tallinna Kultuurirahvapäevikoolis, 32.keskkooli ajaloo-kallakuga klassides ning veebruaris algab Õpetajate Majas. Nendel õppustel on põhiraskus Harri Talvoja õlgadel.

Seltsil on kindel nõu anda Eesti Genealoogia 100.aasta puhul välja almanahh, organiseerida mõned näitused kas Tallinnas või Harjus. Juhtkond ootab selleks ettepanekuid ja kaasa lüüa soovijaid.

PL-il on kavas avada uus rubriik – huvitavaid eesti isiksusi – lühiartiklid millegi erilisega silmapaistnud eestlastest, kust nad pärit on ja kuidas tuntuks saanud. Jätkub ka huvi eesti 100 suurkuju põlvnemislugude vastu. Veel on plaanis avaldada meie seltsikaaslaste ekliibriseid. Palume anda need toimetuse käsutusse. Arvatavasti on vähe ekliibriseid, mis kajastavad suguvõsaurimist – seepärast ei ole ekliibristel kujutatul tähtsust. Huvitav oleks teada lugejate arvamust, mida kujutada suguvõsaurija ekliibrisel. Otstarve sellisel viidal aga oleks – saaks kaunistada ka käsikirjalisi uurimiskokkuvõtteid. Võib-olla tuleks aga kujundada seltsi liikmetele ühtlane ekliibris, jättes igäühe jaoks nimeruudu tühjaks.

25.vebruaril k.a. toimus Järvamaa osakonna koosolek Paides Järvamaa muuseumis. Peale muuseumi põhiekspositsiooni ja Eesti Vabadussõjale pühendatud näitusega tutvumist tutvustas muuseumi peavarahoidja A.Jõesaar fondides olevaid ja suguvõsaurijaid huvitavaid materjale.

8.märtsil k.a. toimub teatavasti EGeS-i aastakoosolek Rakveres Tuleviku tn 1, Rakvere Ühisgümnaasiumi saalis algusega kell 11. Kuidas kohale sõita, sellest räägitakse 8.veebruari kogunemisel. Kes teab kindlalt, et ei saa osaleda aastakoosolekul, palume kirjutada mõnele seltsikaaslasele volitus enda eest hääletamiseks.

Ants Roomets



Eesti rahvuslike suurmeeste tutvustamist genealoogia vaatevinklist alustasime Põlvnemisloo 1999.a. veebruarinumbris (PL nr 8) kindral JOHAN LAIDONERI põlvnemisloo tutvustamisega. Järgnesid KONSTANTIN PÄTS (PL nr 10) ja JAAN TÕNISSON (PL nr 11). Peale pikemat vaheaega jätkame Päästekomitee (K:Päts, J.Vilms, K.Konik) liikme J.Vilmsi eellaste tutvustamisega.

JÜRI VILMS – Eesti iseseisvuse märter (13.03.1889-13.04.1918)

Jüri Vilms sündis Viljandimaal Pelistvere kihelkonnas, Kabala vallas Arkma külas, Piduri talu taluperemehe pojana 1.(13.) märtsil 1889.a. Tema isa Rein Vilms oli müünud Koskvere külas talu maha ja ostis Arkmal Piduri talu päriks. Hiljem oli pere elukoht Kabala vallas Kurla küla piiril olev Korstna talu.

Talu oli õlgkatusega, ennemini korratu kui eeskujulik talu nagu neid oli harjutud nägema mõisapõldude piireil, kust algab halvem põllupinnas. Isa kutsuti „Vana Korstna Reinuks“ ehk „Vana Vilmsiks“. Korstna Rein oli kõhn, pikakasvuline, valgete juustega, kõrge laubaga, energilise suu ja teravate erksate silmadega mees, kes kõitis tähelepanu enam kui teised külamehed, sest oli ühiste asjade juhina ja korraldajana alati tegev. See võib-olla segaski talupidamist, sest J.Vilmsi sünnikodu Piduri müüdi ära oksjonil ja isa Rein töötas enne Korstnale tulekut mõisa ehitustöölisena. Suur osa sissetulekutest läks sellel mehel Piduri talu tagasisaamiseks kohtutes peetud protsessidele. Talupidamise surus nõrgale alusele ka see, et pojad Jüri ja Juhan käisid linnas koolis.



Kõigile oli selge, et vana Vilms oli vajalik ühiste ettevõtmiste juures. Ta lahkus elust mitte oma igapäevase töö juures vaid silmapilgul, mil oli hobuse rakendanud vankri ette, et südaööl alustada Viljandi sõitu ajama seal valla volinikuna kohaliku kooli pärast rahva asju.

Ka vanaisa Villema Mihkel Pelistvere kihelkonna Kõo valla Koskverest olevat olnud energiline, eluvallutatav tüüp, kel esimesest abielust oli 5 poega ja uuest 60-aastaselt algavast veel 2 poega. Jüri vend, arst Juhan on arvanud, et nimi Vilms tulnud Villema talu nimest.

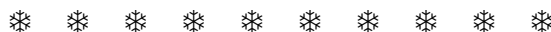
Rahvuskangelane-suurmees Jüri Vilms evis mitmekordselt laiemad tegevuspiirid ja juhtis mitmekordselt tähtsamaid protsesse kui tema isa. Nagu näha ümbritsesid Jürit juba lapsepõlves vaimsed mõjud, mis töid päevakorrale kõige teravamini elu võitlusliku külje, milles peamine oli õiguse otsimine.

Jüri Vilms olevat juba kihelkonnakooli päevil olnud elavalt huvitatud rahva üksikutest teatavatest tegelastest nn. „rahvamehe“ tüübist, mille poole oli tema lapselik auahnus sihitud. Kuulsaks tegelaseks saamise soov toetus tema juures vajalikele iseloomuomadustele. Tema tüseda kasvu pärast pakkusid omaksed talle pastori elukutset ehk ka kooliõpetaja oma – neile seisis poiss tugevalt vastu.

Tema ema ja vanaema kohta ei olnud võimalik teavet hankida, aga meesliinis kolme põlvkonna lühike iseloomustamine näitab, et sellised vaimuanded on päritavad.

Jüri Vilms osast Eesti Vabariigi loomisel peaks kõigil juba teada olema. Kes aga tahab tema lühikeseks jäänud eluga tutvuda, põhjalikumalt jälgida tema kujunemist rahvuslikuks suurmeheks võib seda lugeda raamatutest „Jüri Vilms mälestustes“ 1998.a. koostaja H.Runnel, „Jüri Vilmsi 100.sünnipäev“ 1989.a.EMS Pelistvere Muinsuskaitse klubi väljaanne ja sarjast „Eesti rahvuslikud suurmehed – Jüri Vilms“ Andres Päril 1935.a. Viimase põhjal on see referaat põhiliselt koostatud. Vt. ka EE kd. 10 lk. 438.

Ants Roomets



Detsembrikuus toimus teadmisteprööv

Pille Mäerand



Läinud aasta detsembrikuise kokkusaamise muutis eriliseks viktoriin. Teadaolevalt ei ole meie ühisüritustel viktoriine varem korraldatud. Organiseerijate poolt oli välja pakutud võistkondade maksimaalne suurus – 10 inimest ja vastavalt valmistatud ette ka väärikad auhinnad kolme parima võistkonna autasustamiseks. Teades, kui palju võib aega võtta võistkondade komplekteerimine, oli selle aegavõtva toimingu lihtsustamiseks pakutud välja võistkondade nimed – maakondade nimed. Igal seltsi liikmel oli võimalus valida endale sobiv võistkond, kas esivanemate päritolukoha järgi, või muude, vaid temale endale teada olevate kriteeriumide järgi.

Kokku sai võistkondi üheksa ja neile lisandus üksikvõistleja, kes ei tundnud end sobivat, või ei mahtunud temale sobiva maakonna võistkonda.

Küsimused olid ette valmistanud Are Saarne ja Pille Mäerand. Kohtunikuks oli lisaks Eva Niglas ja Signe Tael oli usin päkapikk, kes korjas kokku vastustega sedelid ning toimetas need kohtunikele. Tulemused said kohe arvutisse sisestatud ja operatiivset infot oli võimalik anda iga küsimuse vastamise järel. Samuti saadi kohe peale vastuste äraandmist teada ka õiged vastused asjakohaste selgitustega.

Tore oli näha, kuidas kaasa mõeldi. Hilisemad kommentaarid viktoriinis osalejatelt näitasid, et küsimused olid küll rasked, aga meeldisid. Seegi on ju üks viis teadmisi omandada.

Punkte anti põhimõttel, et kui pakutud vastusevariante oli neli ja valiku tegemine selletõttu raskem, sai õige vastuse eest 3 punkti, kui tuli valida kolme pakutud vastusevariandi vahel, siis 2 punkti. Maksimaalselt oleks olnud võimalik saada 50 punkti.

Võistlustulemused on toodud juuresolevas tabelis:

Võistkond	Läänemaa	Harjumaa	Tartumaa	Järvamaa	Võrumaa	Saaremaa	Männik	Viljandimaa	Virumaa	Pärnumaa
1.	3	3	3	0	0	0	0	0	0	0
2.	2	2	2	2	0	2	0	0	0	0
3.	3	3	3	3	0	0	3	3	3	0
4.	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2
5.	3	3	3	3	0	0	3	0	0	0
6.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
7.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
8.	3	3	0	0	3	0	3	0	0	3
9.	2	2	2	0	2	2	2	2	2	2
10.	3	0	0	3	3	3	0	0	0	0
11.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
12.	3	3	3	3	3	0	3	0	0	0
13.	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2
14.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
15.	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2
16.	3	3	3	0	0	3	0	3	3	0
17.	2	2	2	0	2	2	0	2	2	2
18.	0	0	3	3	0	3	0	0	0	0
19.	0	2	0	2	2	0	2	0	2	2
20.	3	0	0	0	3	0	0	3	0	0
Kokku	45	41	39	34	33	30	29	26	25	24

Nagu tabelist näha, oli rebimine esimeste kohtade pärast äge ja punktivahed väikesed.

Võitjaks tulnud Läänemaa võistkonnas, kes eksis vaid kahe küsimuse vastamisel, olid: Naata Raudsepp, Viivi Liventaal, Juta Vaher, Tiia-Mae Haga, Merike Naaber, Mari-Leen Tammela, Maarja Narusk, Signe Ringo ja Eric Strikholm, kes kõik said auhinnaks väikese lauakella.

Kolme eksimusega teisele kohale tulnud Harjumaa võistkonnas olid: Evelin Povel-Puusepp, Kiira Bogdanova, Salme Niilisk, Emma Takis, Malle Ringmäe, Valdu Nellis, Raivo Seppo, Jaan Tagaväli ja Milvi Kolk. Nende auhinnaks olid jõuluteemalised kruusid.

Nelja eksimusega kolmandale kohale platseerunud Tartumaa võistkond oli vaid kaheliikmeline – Maris Lauri ja Tiiu Paulus. Nende auhinnaks olid klaasist küünlajalad lõhnaküünaldega.

Jagamaks mõtlemisrõõmu nende seltsi liikmetega, kes üritusel ise ei osalenud, avaldame siinkohal viktoriiniküsimused koos pakutud vastusevariantidega. Õiged vastused leiab huvitatu lehe lõpuosast.



Küsimused:

1.Sõna mõis tuli eesti keeles kasutusele

- a. juba muinasajal
- b. pärast muistset vabadusvõitlust 13. sajandil
- c 15.sajandil
- d 17. sajandil

2.Mõisameestena on ajaloost tuntud

- a Liivi sõja ajal sõjasalku moodustanud endised mõisnikud ja ordumehed
- b mõisa põllutöölised 19.saj ja 20.saj alguses, kes said palgaks peamiselt moona
- c läänimehed, kes said kõrgemalt feodaalilt sõja- ja haldusteenistuse eest maavalduse

3.Mõisate taasriigistamine 17.sajandil on tuntud kui

- a Restitutsioon
- b Restauratsioon
- c Reduktsioon
- d Reformatsioon

4.Talurahva omavalitsus ehk kogukond kujunes 19. sajandil välja

a kihelkonnast

b mõisavallast

c meesläänist

5. Tänu kellele said eestlased endale

perekonnanimed

- a Katariina II
- b Aleksander I
- c kohalikud mõisnikud
- d Nikolai I

6.Magasiidas, kas ...

- a hoiti vallakogukonna ühist viljatagavara, mida talupojad said vajaduse korral laenata
- b peksid teomehed rehepapi järelevalve all abiteo korras vilja
- c säilitati mõisamoonakatelepalgaks makstavaid põllumajandussaadusi

7.Mõisa majandamist juhtis tavaliselt

- a Mõisahärra
- b Mõisavalitseja
- c Mõisamoonakas

8. Mõisa karja, köögi ja keldri järelvaatajaks oli

- a Kilter
- b Virtin
- c Kubjas
- d Hirsnik

9. Kuni 18. sajandini said mõisad suurimat tulu

- a talupoegadelt kogutud raharendist
- b teraviljakasvatusest
- c kartulikasvatusest

10. Mida tähistas mõiste tündrimaa

- a tündri rukki külvipinda
- b tündri odra külvipinda
- c tündri kaera külvipinda
- d tündri nisu külvipinda

11. Mõisamajanduse suur tõus 18.sajandi II poolel oli seotud

- a agrotehniliste uuenduste ja tõukarjakasvatusega
- b Venemaa turu ja viinakaubandusega
- c manufaktuuride asutamisega

12. Keila-Joa olemasoleva mõisahoone lasi ehitada

- a Grigori Volkonski
- b Alexander von Benckendorff
- c Nikolai II
- d Otto Magnus von Stackelberg

13. Tuhalas sündinud Ludvig August von Mellini elutööks oli

- a Liivimaa atlas
- b esimene kiviktaimla Eestis
- c tegi üle 200 näidendi

14. Vene luuletaja Aleksander Puškini vaarisa Hannibal on elanud

- a Järvakandi mõisas
- b Raikküla mõisas
- c Karjaküla mõisas

d Hõreda mõisas**15. Klassitsistlikud mõisahooned on**

- a Kolga, Pirgu, Saku, Hõreda
- b Keila-Joa, Muraste, Alu, Laitse
- c Habaja, Lehola, Ohtu, Ravila

16. Tartu Ülikooli peahoonega võistles suuruselt ja pidulikkuselt

- a Vasalemma mõis
- b Uue-Riisipere mõis
- c Vana Pääla mõis
- d Raikülamõis

17. Hoone seinapinda kaunistav või liigendav reljeefne horisontaalvööt on

- a Friis
- b Frontoon
- c Fassaad

18. Rahvameditsiinis oli kasutusel vahend – hundi saba – millega saunas viheldi. Milleks see hea usuti olevat?

- a Kasvajate ja koeranaelte vastu
- b Kõrvavalu
- c Aitavat tüdrukutel kiirelt mehele saada
- d Reumavalu vastu

19. Milline neist ei ole kalapüügivahend

- a Põrunui
- b Kale
- c Rauts

20. Teatavasti oli vilja mahu mõõtühikuna kõikjal kasutusel olnud vakk paikkonniti erineva suurusega. Kui suur oli Tallinna vakk?

- a 78 liitrit
- b 69 liitrit
- c 54,5 liitrit
- d 42,4 liitrit

✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓

Tallinna osakonna uued liikmed november-detsember 2002

Rein Birk	1936	Tallinn	Kursi	Birk
Maris Lauri	1966	Tallinn	Laiuse, Kursi	Koster, Hansoh, Pirn, Lõoken
			Torma	Laurison, Paas
			Jõhvi	Maalman, Samuel
			Põltsamaa	Audrum
			Kolga-Jaani	Michelson
Kalju Lepisk	1930	Tallinn	Räpina	Lepisk, Leppland, Leppmann, Lepson, Leppind, Leppund, Leppikhoff, Leppitz
Salme Niilisk	1944	Tallinn	Jüri	Kruuk, Niilisk
Aino Paberits	1939	Tallinn	Kihelkonna	Arm, Ninn
Evelin Povel-Puusepp	1971	Harjumaa	Keila	Povel (Poovel), Busch, Ojala
			Kambja	Lill
			Hargla	Puusepp
Valdur-Rein Puusepp	1939	Tallinn	Kadrina, Haljala, Rakvere	Puusepp
Eike Riis	1962	Tallinn	Rõuge	Engelberg, Kull, Liiv
			Kose,	Otsep(p), Nurberg,
			Harju-Jaani	Sörde (Sörderde)
			Tori	Riis

Erich Strikholm	1933	Tallinn		Strikholm, Tomson
Urve Tamming	1935	Tallinn	Urvaste	Hüttimeäe
			Türi	Sakkeus
			Põltsamaa	Pörk, Pürger
Ülle Tuuna	1952	Tallinn	Harju-Jaani	Ma(a)sikamäe, Tikerpäe, Tikerperi
			Kose	Kruus
			Haljala	Tüürmann, Tuuna, Meriloo
			Harju-Madise	Pikar(r)o, Pikkaru, V(W)elsberg



Koluvete loss, Katariina II ja Würtembergi printsess Auguste Friederike

Viivi Liiventaal

Kui sõita Tallinn – Haapsalu maanteed mööda Lääne-Ristini ja pöörata sealt vasakule Virtsusse viivale maanteele, hakkavad peale Rõuma nõmme ja Ollimäe paistma Koluvete lossi tornid. Koluvete piiskopilinnust mainitakse koos Läänemaa kuulsamate lossidega – Haapsalu ja Lihulaga. Ta on Kuressaare lossist veidi väiksem, mõnede arvates aga ilusam. Lossi täpset ehitamisaega ei teata. On teada, et 13-ndal sajandil ehitavad linnust kaks venda **Odevardus** ja **Henricus Lode**. Vendade vanaisa **Odvard Lode** tuleb Eestimaale juba 1196.aastal Taani kuninga **Knuti** kaaslasena. Kuni tänapäevani on säilinud lossi saksakeelne nimi – **Burg Lode** (Lode loss).

Lossi ajalugu on väga kirev. Omanikeks on olnud kord ordumehed, siis jälle piiskopkonna tegelased. Lossi omanikeks on olnud Taani kuningas, Rootsi kroonitud pead, Venemaa valitseja Katariina II, 1797-ndast aastast tolaeagne Peterburi sõjakuberner krahv Friedrich Wilhelm von Buxhoevden. Lossi lähistel on lahinguid pidanud Poola, Rootsi ja Vene väed, 1560.aastal ka mässulised talupojad oma “kuningatega”. Vaatamata sellele, et lossi on korduvalt rüüstatud, maha põletatud, on ta ikka uuesti üles ehitatud ja nii seisab ta tänapäevani.

Tulevane Katariina II, “neiupõlve nimega” **Sophia Frederike Auguste**, Anhalt-Zerbsti printsess, saabub Venemaale 1744.aastal. Aasta hiljem, olles ainult kuueaastane, on ta juba abiellus Venemaa tulevase keisri **Peeter III**-ga. Aruka neiuna taipab ta varsti, et abikaasa, tulevane Venemaa tsaar, on tegelikult tinasõduritega mängiv “suur laps”. 18 aastat hiljem on Sophia Frederikest saanud Venemaa keisrinna – arukas, õpihimuline, samal ajal külmalt kaalutlev ja võimukas. Saladuseks ei jää ka tema lõbujanu ja lemmikute kiire vaheldumine tema magamistoas.

Peale väikese tütre Anna surma 1760. aastal, saab Katariina II lohutajaks **Grigori Orlov** (1734 – 1783), kellest saab väga võimukas mees nii õukonnas kui ka armees. Peale Jelizaveta Petrovna surma 1762.aasta jaanuari alguses astub Venemaa troonile Peeter III. Pool aastat hiljem toimub paleepööre ja troonile astub Katariina II. Peeter III kõrvaldamises on oma osa ka Grigori Orlovil. Katariina II annab talle krahvi tiitli ja kammerherra koha. Aga juba 1772.aastal ilmub õukonda keisrinna uus lemmik. Krahv Grigori Orlovile tuleb leida koht õukonnast võimalikult kaugel. Võimalusi selleks on keisrinnal rohkem kui küllaga. Kingituseks saab Orlov Eestimaa kubermangus asuva **Lode (Koluvete)** lossi. 1771.aastal, kui Katariina II tekivad esimesed probleemid oma favoriidi Orloviga, ostab ta Rootsi kuninganna **Kristiina** käest Koluvete lossi. Juba 1783.aastal ostab Katariina II Orlovi pärijate käest lossi tagasi. Vahepeal on **Peeter III** ja **Katariina II** poeg **Paul I** (01.10.1754 – 24.03.1801) matnud oma esimese naise ja abiellunud **Sophie Dorothea Augustega**, kelle vennast prints **Friedrich Wilhelm Karl von Würtembergist** saab tulevase kuninga **Wilhelm I von Würtembergi** isa.

1782.aastal kutsub Katariina II Venemaale õukonda oma minia **Sophie Dorothea Auguste** (õigeusu nimega Maria Fjodorovna) venna, prints Friedrich Wilhelm Karl von Würtembergi koos oma noore abikaasa printsess **Auguste Caroline Friederike Luise**ga.

Auguste Caroline Friederike Luise, sündinud 03.12.1764, on Braunschweigi hertsogiriigi valitseja Karl Wilhelm Ferdinand von Braunschweig – Wolfenbütteli ja Inglise Kuninga Georg III õe, printsess Augusta tütar. 16-aastane Auguste Caroline Friederike Luise abiellub 1780-ndal aastal endast 10 aastat vanema prints Friedrich Wilhelm Karl von Würtembergiga. Venemaale saabudes on neil kaasas aastane esiklaps, poeg Wilhelm, hilisem kuningas Wilhelm I von Würtemberg. Aasta hiljem sünnib tütar Catharina, kes 1807 abiellub Napoleoni venna Vestfaali kuninga Jerome`iga. Järgmisena sünnib tütar Dorothea ja pesamunana poeg Paul.

Saabunud Venemaale, nimetab Katariina II printsii Viiburi kindralkuberneriks, printsess saab aga Katariina ordeni. Kingituseks saab printsii pere maja Peterburis. Vaatamata neljale lapsele ei olnud abikaasade vahelkord kuigi hea. Saabunud Venemaale, ei suuda Auguste Caroline luua soojemaid suhteid oma mehe õega, Venemaa troonipärija Pauli abikaasa Sophie Dorothea Augustega. Osa õukonnast pidas printsessi lapsikuks, naiivseks ja edevaks olevuseks, osa aga leidis ta olevat vaimustava. Kaunitarist printsess ei oska end eemale hoida õukonna intriigidest. Õukonnas lähivad liikvele jutud, et printsess on oma liiga lähedaste suhetega keisrinna favoriitidega, isegi Paul I-ga, end kompromiteerinud. Varsti märkab ka Katariina II, et printsess Auguste Caroline kõnnib ringi nutetud silmadega. 1786.aastal tunnistab printsess tsaarinnale, et vahelkord oma mehega on muutunud talumatuks. Mehe armukadedus viib selleni, et ta oma abikaasat toorelt kohtleb, teda luku taga hoiab. 1786.aasta detsembris palub printsess Katariina II-lt kaitset oma mehe eest. Katariina annab printsessile elamiseks ruumid Ermitaažis. Vahepeal oli Katariina märganud, et ta poeg Paul, tulevane Venemaa isevalitseja, on üha rohkem hakanud arvestama printsii Friedrich Wilhelmi nõuannetega ja poliitilistes küsimustes kaldub soosima euroopalikke vaateid. Seoses printsii ja printsessi vaheliste lahkhelidega, tekib Katariina II võimalus saata maalt välja printsii Friedrich Wilhelm. 1786. aasta detsembris lahkub printsii koos oma lastega Venemaalt.

Printsess **Auguste Caroline Friederike Luise** aga saadetakse esialgu Eestimaa kubermangu Koluvere lossi. Hiljem oli plaanis ta oma isa juurde Braunschweigi saata. Printsessi saatjaks ja ihukaitsjaks valib Katariina II endale üdini truu Tsarskoje Selo endise ülemvaataja **Reinhold Wilhelm von Pohlmanni**, kes oli pensionile saadetud ja elas Eestimaal Kodila mõisas. Koluvere lossi valitseja õigused saab Pohlmann enne 1786.aasta jõulupühi. Sama aasta viimastel päevadel lahkub printsess Auguste koos oma saatjaskonnaga Peterburist ja jõuab kolm päeva hiljem, 1787.aasta esimestel päevadel Koluvere lossi.



Eisialgu sujub lossis kõik hästi.

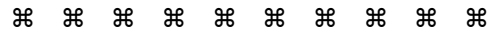
Kuigi Katariina II korraldusel pidi printsess elama lossis vaiksel, nii et tema seal viibimisest teaksid võimalikult vähesed, võis ta suures pargis jalutada ja elada normaalset elu. Pikapeale tekivad soojemad suhted piltilusa igavleva printsessi ja von Pohlmanni vahel. Aga kus on mängus armastus ja kirg, on varsti kohal ka armukadedus. Noore printsessi elu lossis muutub pigem vangistuseks, kui pagenduseks. Aga võib olla just von Pohlmannil endal tähtis, et keegi kõrvaline printsessi ei näeks. Algul piirab Pohlmann printsessi jalutuskäike, hiljem jäävad jalutuskäigud üldse ära ja printsess ei lahku enam oma ruumidest.

Printsess Auguste Caroline sureb salapärasel asjaoludel 16.09.1788, olles ainult 24-aastane. Kuus kuud enne surma on lossis elavatel isikutel rangelt keelatud siseneda printsessi ruumidesse. Printsessi ruumide võti on ainult von Pohlmannil. Printsessi surmapäeval olevat kuulda olnud lossis karjeid. Arst, kes neid kuuleb, ruttab lossi, kuid teda ei lasta sisse. Teenijaskond teatab, et printsess ja von Pohlmann on endid lossi sulgenud ja ei lase sinna kedagi. Kaks päeva hiljem viiakse Koluvere lossist Kullamaa kiriku kabelisse punase sametiga kaetud ja kuldnarmastega kaunistatud kruvidega kindlalt suletud kirst. Kabeli ukse kõrvale paigutab von Pohlmann tunnimehed, kes aga öösel sealt plehku panevad – nad olevat kuulnud kabelis oigeid. Hiljem teatab von Pohlmanni ihuarst, et printsess olevat surnud päritava verejooksu tagajärjel. Liikvele lähivad kuulujutud, et printsess on surnud sünnitamisel. Juttudele annab hoogu tõsiasi, et kirstu ei avata ja paigutatakse kabelisse ilma igasuguse tseremooniata. Mõni aeg hiljem laseb Pohlmann kaevata hauakambri Kullamaa kiriku põrandasse altari ette. Printsessi põrm paigutatakse sinna ilma kirikliku tseremooniata.

1818.aastal astub troonile printsess Auguste Caroline vanem poeg Wilhelm I nime all. 1819.aastal kohtub ta Venemaa keisri Aleksander I-sega ja palub sellel välja selgitada, millisesse Eestimaa kirikusse on maetud tema ema. Eestimaa kindralkuberner võtab seda lugu tõsiselt ja juba 1819.aasta novembris avatakse printsessi hauakamber. Hauakambri avanud komisjon paneb täpselt kirja kõik selle, mis nende silmadele avanes. Kirjeldatakse kirstu ja printsessi säilmeid kirstus. Kirjelduses ei mainita vastsündinu säilmeid. Keisri käsul maetakse printsessi põrm kristlikult samasse kirikusse, kuid seisusekohasesse matmispaika, kiriku kooriruumi keskele, teiste tähtsamate aadlike hauakambrite juurde. 1850-ndate aastate algul võetakse veelkord printsessi hauakamber lahti. Hauaplaadi üks nurk oli vajuma hakanud. Selle paigale asetamise käigus olevat

kirstu kaas nihkunud. Kullamaa kiriku toleaege köstri ütlemist mööda olnud kirstus siiski ka vastündinu säilmed. Kiriku pastor aga eitanud seda.

2003-nda aasta septembris möödub printsessi surmast juba 215 aastat. Georg Vehm'i raamatu "Koluvare loss" ja teiste Württembergi printsess Auguste saatusest kirjutatud artiklite põhjal tuletas seda ammust lugu meelde Viivi Liventaal.



Värske vanaema mõtteid uues seisuses olemise esimesel nädalal

Madise vanaema Pille Mäerand

Mu mõlemad pojad abiellusid väikese vahega sel varasügisel. Nii sain endale kaks titeootel miniat. Mõlemad õpivad alles – noorema poja kaasa – Piret – ametikoolis, vanema oma – Helen – õhtukeskkoolis.

Ühel eelmise nädalavahetuse õhtul teatas Helen, et ta peab kirjutama väikese kodutöö sellest, millised olid kommunikatsioonivahendid siis, kui tema vanemad ja vanavanemad olid sellises eas, kui tema praegu. Hakkasin siis 30 aasta taguseid aegu meelde tuletama ja leidsin, et see oli väga meeldiv tegevus. Nagu iseenesest töötab mõte ka praegu nii, et otsib pidevalt võrdlusmaterjali kõigele uuele, mis mu ümber toimub.

Kolmapäeval 13. novembril

...kell 19 helistas noorem poeg, Mait, et nad on noorikuga haiglas ja laps peaks sündima umbes 6-7 tunni pärast. Sünnitusvalud olid hakanud juba koolis viimase tunni ajal, aga esimest last ootav naine ei tundnud neid kohe ära. Alles kodus sai selgeks, et on vaja minna – ja läksidki kahekesi.

Neljapäeval 14. novembril

...kell 02.15 helises telefon. Olin 5 minutit tagasi saanud väikese poisi vanaemaks. Kõik oli hästi nii ema kui ka lapsega, aga loomulikult ei tulnud mul enam õiget und. Mõtted keerlesid vurrkannina.

Poeg helistas hommikupoolikul, rääkis oma elamustest sünnitusmajas. Tema esimeseks ülesandeks oli Pireti toetamine ja „käte hoidmine“, kui ta valude käes vaevles, viimaseks ülesandeks aga olnud lapse nabanööri läbilõikamine ning siis antud talle tekisse mässitud titt sülle, ning saadetud seniks kõrvalruumi, kuni tohtrid veel lapse ema juures toimetasid. Sain aru, et siis oli kogu õnnelik pere väsinud - kes valudest, kes sündimisest ja kes lihtsalt muretsemisest. Vastu hommikut taksoga koju jõudnud, oli Mait maganud nagu kott, aga üles ärgates tundnud end peata kanana – midagi ei osanud endaga peale hakata. Oleks võinud oma korterisse remonti jätkama minna, aga tundis, et ei ole tast millegi tegijat. Ütles, et läheb meie poole, kus kodus vaid vanema venna titeootel noorik – on vähemalt kellega oma muljeid jagada.

Minu ema rääkis, et ka minu isa olevat pärast minu sündi olnud heldinud ja nii liimist lahti, et ei olnud ka temast millegi tegijat. Töö ei laabunud, minna ei osanud kusagile. Lõpuks olevat ostnud siis see mees, kes oma elu jooksul praktiliselt alkoholi ei pruukinud, pudeli viina ja läinud naabrimehe poole. Kellegagi oli ju rääkida vaja.

Reedel 15. novembril

... noor pere sai haiglast koju. Väga vara küll, vaid 36 tundi peale lapse sündi oldi kodus.

Minu elukaaslane Toomas pidi varasema kokkuleppe kohaselt nädalavahetusel Tartust tulles tooma titele hälli, mis käib juba aastaid külakorda. Hälliomanike perega oli kord juttu, et peaks kõigi hälli kasutanud laste nimed ja sünniajad hälli jalastele graveerima, oleks hea mälestus ja häll saaks ka nagu väärtustatud – muutuks sõna otseses mõttes ajaloo kandjaks.

Kuna meie beebi ilmaletulek toimus oma paar nädalat plaanitust varem, tekkis vajadus hälli järele ka varem, ning Toomas tuli täna. Võttis minu ka auto peale ja sõitsime nooriku vanematekoju, kus noored esialgu elavad.

Eesruumis kušetil tekkis oli väike nutsakas: väike armas näoke oli nii tuttav-tuttav. Oleksin nagu teda juba kunagi enne näinud. Aga see oli meie esimene kohtumine. Võtsin tite sülle – nii väike ja kergeke. Vaadata võiks sellist lõpmatuseni. Piret ütles: „Anna vanaisa sülle ka!“

Toomas punnis vastu, et tema pole mingi vanaisa – lapsel ju õige vanaisa ka olemas, mispeale noored vastasid, et Toomas on tehisvanaisa ja osutades sealsamas seisvale Pireti kasuisale, lisasid, et näe, siin teine samasugune veel. Sai siis laps ka tehisvanaisa süles olla, kes vaatas, et titt alles nii väike, et silmigi veel pole peas.

...Mõtlesin, et tänapäeva lastel on ikka hoopis keeruline. Hea, et isasid ainult üks on! Aga vanaisasid – juba neli. Kaks tehisvanaisa pärisvanaemade kõrval rabelevad titakese eest tema esimesest elupäevast alates, kes tassib teda ennast haiglast koju ja arstide vahet, kes kannab kui kratt kokku vajalikke asju, voodit, lapsevankrit ja muud. Päris vanaisad saavad oma seisuse muutusest teada loomulikult samuti, aga kui palju neile osaks langeb vanaisa olemise muresid ja rõõme, on juba iseasi.

Laupäeval 16. novembril

... Sõitsime Toomasega Viljandisse. Üks minu sugulane lubas anda suurte ratastega lapsevankri, mis oli oma ülesande sealses peres juba täitnud. Pikk tee sõita andis võimaluse mõelda. Väike armas lapsenägu kerkis pidevalt mõttesse. Nii tore oli, et saime tema heaks midagi teha.

...Mõtlesin, et see pere, kes võtab pakutavat abi heal meelel vastu, muutub imelikul kombel koos oma lapsega tähtsaks ja oluliseks kõigile abipakkujatele. Igaüks neist (meist) tunneb end asjalisena ja on kohe üsna loomulik pidev huvitundmine selle vastu, kuidas noorel perel läheb. Samas see tubli noor pere, kes tahab kõigega ise hakkama saada – kellel on ammu enne lapse sündi kõik vajalik - voodi, kärud, riided ja mänguasjad- valmis muretsetud, kes on seda meelt, et pruugitud asjad neile ei sobi, tõrjuvad tahtmatult isegi lähedased eemale.

...Pika autosõidu ajal meenutasin, kuidas mõned nädalad tagasi küsisin noortelt, mis pojale nimeks plaanitakse panna. Esimene vastus oli, et nad tahaksid minu abi selle väljamõtlemiseks. Avaldasin oma arvamust, et võiks ikka olla ilus eesti nimi. Oleks uus ilmakodanik tüdruk, oleks asi lihtne – ema Pireti ja isa Maidu nimeosadest oleks saanud ilusa nime - Maret. Poisi nime sama lihtsalt välja mõelda poleks saanud. Priit oleks olnud ilus nimi. Arutasin, millised on Maidu esiisade nimed: isa on Tõnis, vanaisad Karl ja Hendrik, vana-vanaisad olid Ludvig, Johannes, August ja Hendrik, vana-vana-vanaisad – Märt, Kustav, Karl, Peeter, Hans, Mihkel ja Madis, vana-vana-vana-vanaisad –Jaan Johan, Märt, Heno, Mihkel, Jakob ja sealt veel eespool – jälle Hendrik, paar Hansu, Jüri, paar Peet'i, Johann, Tõnis ja Jaan. Ilus nimi oleks olnud minu arvates Märt – sellest nimest on alguse saanud ka perekonnanimi „Mäerand“, mille kuju enne eestistamist oli Merzin (nime said endale Märdi järglased) – vanemates kirjapandud dokumentides ka teistsuguse kirjapildiga – Märtsin, Mertsin ja Mertzin. Pireti esiisade nimede kohta ei osanud kahjuks midagi öelda ei Piret ise, ega ka tema vanaema.

Nii palju siis minu soovitustest. Hiljaaegu ühel päeval teatas Mait, et Piret tahab lapsele nimeks panna Chris. Mait oli seda meelt, et võõrtähti ikka ei kasutaks. Paneks siis juba eesti tähtedega Kris. Tundus, et ka Piret jäi lõpuks sellega nõusse.



Pühapäeval 17. novembril

... helistasin noorele isale, küsisin, mida nad teevad – vastuseks kuulsin, et tema vaatab televiisorit, Piret õpib ja tita on vanavanaema juures diivanil ning hakkab magama jääma.

Mõtlesin, et küll on tragi noorik, juba plaanib kooli minna. Räägitakse, et vanasti naised sünnitanud põllul tööl olles, pannud beebi põõsa alla ja töötanud edasi. Mis siis nüüd teistmoodi on? Alles kolmapäeval oli ta koolitundides, paar päeva puudus ja jälle kooli.

Loomulikult on tore, et koolis tullakse vastu noorele emale ja antakse võimalus käia vaid vastamas ja õppematerjale saamas nii, et pidev tundides istumine ei ole kohustuslik. Seevastu peab ta kodus rohkem vaeva nägema. Aga ikkagi – tragi noorik. Lapsele pidigi Kris nimeks saama.

Esmaspäeval 18. novembril

... peale tööpäeva lõppu läksime Toomaga jälle noorele perele külla. Siiani ei olnud ju lapsele silma saanud vaadata – väikseke aina magas.

Noorel emal on lapse söötmisega probleeme. Piim tuli rinda alles teisel-kolmandal päeval. Seni oli pisipojale lutipudelidest tehstoitu antud. Aga siis kui juba võimalus oli päris tissi saada, selgus et poiss seda ei oska võtta. Õpetada ka ei oska.

... Meenus, kuidas veidi üle 40 aasta tagasi, kui minu vend imik oli, tuli minul suurema õe kohuseid täites käia nädalas 2 või 3 korda Lastepolikliiniku piimaköögis piima järel. Tänapäeva noored pole sellisest asjast kuulnudki. Piimapudeliteks olid tavalised mõõdujoontega 200 ml klaasist lutipudelid (siis plastmassist pudeleid ei olnud olemaski). Kaasa tuli võtta just nii palju tühjasid pudeleid, kui palju täis pudeleid saada oli. Väikeses ruumis olid riitades kastid erinevate piimade, segude ja mahladega. Lastearsti kirjutatud tähel oli kirjas, mis lapsele sõltuvalt vanusest ja tervisest ette nähtud ja sellise sisuga pudelid sulle vahetuspudelite vastu anti. Lapsele vajalikud segud määras arst siis, kui emal piima vähe oli ja tema andis ka tellimuse piimakööki. Pere asi oli piim õigel ajal (mõned tunnid kindlatel nädalapäevadel) ära tuua. See oli linnas elavatele emadele suurepärase lahendus tol ajal, kui kauplustes midagi sellist saada ei olnud. Kuidas maal elavatel emadel tollal piimamured lahenduse leidsid, võin ainult aimata.

Teisipäeval 19. novembril

...Täna läks noor ema kooli. Pidi pärast minema apteeki rinnapumpa ostma ja perekonnaseisuametisse last registreerima. Registreerimisega on neil kiire, kes tahavad rutem oma toetusrahasid kätte saada. Esimeseks tingimuseks nende saamisel on ju lapse sünnitunnistuse olemasolu.

Helistasin õhtul, et küsida, kuidas päev möödus. Isa ja ema olid käinud kahekesi koos lapsele nime panemas. Nüüd on neil kodus väike MADIS.

Nädalavahetusel lubati Madisega mulle külla jalutada. Ma juba mitu päeva ootan seda nädalavahetust.

Väljavõtteid loetust

Arvo Mägi „Mis meelde on jäänud“ Ilmamaa 2001

Ajalugu on elulugude summa või integraal.

Uuema aja ajaloolased ongi hakanud ajalugu niimoodi – elulugude järgi – vaatlema, selle kohta on nüüd ka eesti keeles saadaval kirjandust.... Suure ja väikese, ajaloolise ja ajalootu, ajaloo ja eluloo vahel pole selget piiri. Seda on omal viisil ajalooharidusega kirjanikuna püüdnud kirjeldada ka Arvo Mägi oma vist kõige paremates romaanides – „Karvikute kroonikas“ ja „Taalrimängus“.

Nii on saateks raamatule kirjutanud Jaan Kaplinski

„Pärimuslik ajalugu“ koostaja T.Jaago 2001

Pärimus vahendab müütilist või ajatut aega, mis hõlmab endas minevikku, olevikku ja tulevikku, kuid ei kõnele ajaloolise aja sündmustest. Teiseks vahendab pärimus ajaloolisi sündmusi, kuid jutustajal puudub nendega vahetu ja järjepidev kontakt. Kolmandaks vahendab pärimus jutustajakeskseid minevikusündmusi, mille kaudu mõtestatakse oma kohta tänapäeva ja tuleviku seisukohalt.

Kes oli...

Kröösus – väga rikas inimene.

Näiteks: Selliseid pidusid võisid endale ainult lubada kröösused.

✕ ✕ ✕ ✕ ✕ ✕ ✕ ✕ ✕

Härjapea lugu

Asta Västriku

Minu kodu on Järvamaal Kihme külas, toleaegses Kuksema vallas, talus, mis on eraldatud Roosna-Alliku mõisa maadest, kus mõisnikuks oli parun von Stackelberg.

Minu isa sündis 1886.aastal Rüamäel. Tema jutu järele oli see koht soode keskel. Kui oli vaja tulla maanteele välja, kuhu oli 3 versta, siis pidi tulema palja jalu, püksisääred üles kääritud, sest raba oli pehme ja märg. Rüamäe oli isa jutu järele koht, mis oli kuigipalju Ardust ja kuigipalju Saarnakõrvest kaugel. Kui kaugel just, seda täpselt ei tea. Isa juttude järgi oli seal just heinategu väga raske, sest maad olid pehmed. Hein tuli tassida kokku seljas kuivema koha peale, et siis hobusega ära vedada küüni. Raba suurus, mis oli nende kodu ligidal, oli täpselt üks ruutkilomeeter. Ükskord juhtunud niisugune lugu, et tema vend, kes oli temast noorem, läinud loomi metsast taga otsima, eksinud ära. Käinud juba õige kaua aega, aga rabast välja ei saanud. Viimati juhtunud ühe maja juurde, mida aga pole tundnud. See oligi tema kodu. Ringi hulkudes oli mõistus segi. Tundis siis, kui ema tuli õuel vastu. Nende pere suurus oli 3 tüdrukut ja 3 poissi, isa ja ema. Lastest kõige vanem oli minu isa. Kuna koht oli vilets ja eraldi kõigist suurtest teedest ja teistest taludest, oli tahtmine sealt ära tulla. Aga kuhu? Isa öelnud oma kõige vanemale pojale, s.o. minu isale, et mine käi ja vaata, ehk leiad, on kusagil müüa talu, ostame ja läheme ära, edaspidi saad ise selle talu peremeheks. Minu isa oli siis 20-aastane. Eks pidi siis seda tegema, mida isa käskis. Kuulanud siit ja sealt, saanud teada ka üht kui teist, kuid peatuma jäi kahele talule - mõlemad Roosna-Alliku mõisast eraldatud, üksteisest paari kilomeetri kaugusel. Siis pidi otsustama kumb valida, sest koht ja paik meeldisid. Otsus langetati Härjapea talule, sellele, millest alguses juttu oli.

Talu saamisloogu on järgmine: Härjapea talu nr. 23 on eraldatud Roosna-Alliku mõisa maadest 1887.aastal ning müüdnud 1889.aastal „Talukoha müümise ja ostmise kontakti“ nr. 936 alusel Juhan Kalaule 4800 hõberubla eest, mis oli jaotatud aastate peale nii, et 15 aasta jooksul koos protsentidega oleks võlg tasa. Kuid dokumendid näitavad, et kolme aasta pärast 1892.aastal müüs Juhan Kalau talu Jaan Seidmannile ning järgmised dokumendid näitavad, et 1908.aastal on tehtud leping, kus Jaan Seidmann müüb talu minu vanaisale Jüri Krausmannile 5100 rubla eest. Võlad, mis veel talu peal olid, tulid tasuda panka ja mõisa, nii nagu lepingus ette nähtud. See ongi nüüd minu kodu.

Kui leping jõustus, siis pidi kolimine tulema. Kahjuks sellest pole mälestusi jäänud, kuid aastal 1910 see oli. Kolides uude kodusse jäi peremeheks ikka minu vanaisa, sest teisi lapsi oli veel ja need tahtsid kõik aitamist ja talust saada ning seda pidi tegema ikka nende isa. Et pere oli suur, hakkas minu isa omale leiba teenima. Ta käis külas ehitustöödel. Mida aasta edasi, lahkusid ka teised lapsed kodunt, abiellusid ja löid omale perekonnad peale kõige noorema poja, kellega isa koos läks ära Tallinna, kuid sellest hiljem.

Minu isa oli noor ja energiline, pealekauba pikk, sihvakas ja lokiis juustega mees. Ta leidis ruttu omale kaasa, samast külast noore kena Luise, kellega abiellus aastal 1914. Talu õuel oli väike maja nn. saun, see oli nende kodu. Noortel sündis poeg 27.juunil 1915.a. Kuid siis tabas neid ränk õnnetus, noor naine suri, kui poeg

oli 2 nädalat vana. Valu ja kurbus olid korvamatud, kuid saatusele ei pane kätt ette. Väikesele poisile jäi emaks vanaema, kuid ega temagi noor ei olnud. Tuli leida uus ema pojale ja tugi endale. Pika valimise ja vaatamise peale toodi uus noorik majja tolleaegselt Kaalepi karjamõisast - proua kokk. Samuti kena väikest kasvu loomulikkude lakkidega Martha, arvatavasti aastal 1916.

Kuigi talu alles peale vanaisa surma pidi saama minu isale, hakkas ta juba nüüd ehitama lauta, aita ja endale leivateenimiseks veskit. Veskis jahvatati jahu loomadele ja ka leivajahu. Veidi hiljem saadeti sisse nn. püüvaltsid, millega tehakse nisujahu ja seda nimetati ülesõela jahu ja sellest tehti sepikut. Jahvatati kõikidele. Kuna teist veskit ligidal ei olnud, siis käis veskilisi ka kaunis kaugelt ja muidugi hobustega. Vahel oli hobuseid kuni 30, kõigil suured viljakoormad peal. Tasu oli viljas ja seda nimetati „mati võtmine“. Nagu juba öeldud, oli isa väga energiline ja seejuures kange iseloomuga, siis sai ta vahel oma kangusega teistele ka head teha. Kord tulnud sakslastest kõrged ülemused veskisse. Imestanud, mis hobusekari, kõigil viljakoormad peal ja muudkui jahvatatakse. Sakslased kamandama: veski seisma, vili ära ja peremees kinni viia. Küll olnud kära ja riidu. Naised, kes veskil olnud, palunud pisarsilmil, et lubataks jahvatada, neil lapsed kodus nälgas. Kuid minu isa pole ka veskit seisma pannud. Nii lubatud kõik koormad ära jahvatada. Hiljem käidud ikkagi taga otsimas, kuid ta oli saanud end ära varjata, kuigi oli otsitud isegi lapse hällist. Uue perenaiselega oli selle aja peale pere kasvanud kahe tütre võrra. Kuid isa ikkagi kätte ei saanud ja elu läks edasi suure töö tähe all.

Kuid isa ei leppinud tehtuga. Ta hakkas jälle ehitama, tegi veskile juurdeehituse, nimelt tärkliisevabriku. See töö ei olnud enam nii lihtne kui jahu jahvatamine. Tärglist tehakse kartulitest, kuid kust võtta niipalju kartuleid? Isa hakkas kartuleid kokku ostma. Osteti oma küla peremeestelt, osteti ka kaugemalt. Koormad tulid ja läksid. Arvepidamiseks oli raamat, kes kust toonud ja palju keegi raha saanud. Tärglist kuivatati, jahvatati, pandi valgest riidest kottidesse, mis nõeluti kinni ja viidi Tallinnasse Rotermanni leivatehasesse ja mujale müüki. Isa ise transportis, sest oli jõudnud osta endale auto „Ford“. Auto oli küll väike, võrreldes praeguste mitmetonnistega. Selle autoga tegi ta ka äri. Vedas ümberkaudsetele kaupmeestele Tallinnast kaupa, kuna nendel endil autosid ei olnud. Selle auto ta müüs maha ja ostis veel teisegi. Sai veetud küla inimesi kaugemale metsa marjule, surnuaiapühale ja isegi pulmakutsariks oli tema olnud, muidugi koos autoga.

Minu isa ütlemine oli: Teiste juttu kuula, kuid oma tahtmist tee. Nii tema ka tegi. Kõik ehitused, mida ta ehitas, projekteeris ta ise, ei küsinud kellegi abi ja oskas ka kõik ise teha, sellele vaatamata, et tal oli haridust vaid 3 klassi külakooli. Käekiri oli tal ilus ja kirjutas ilma vigadeta, ega ta muidu saanud olla tolleaegse Kuksema valla kordnik, nii nagu siis nimetati.

Aastad veeresid omasoodu. Vanaisa, vanaema pidasid talu, ka nemad vananesid. Vanaema suri. Peale seda pidas vanaisa kuigi kaua veel talu ohjad oma käes, kuid peagi kolis Tallinnasse noorema pojaga. Ostis maja Niidi tänavale. Elas pojaga kahekesi kuni surmani 18.augustil 1928.a. Vanaisa kolimisega Tallinnasse jäi talu täieõiguslikuks peremeheks minu isa. Kuid nagu vanasti ikka, kui vanaperemees annab üle talu, tehti testament, kui palju peab maksma teistele õdedele ja vendadele. Nii siis ka oli. Testament nägi välja nii: tütar Juulile 25000 marka, tütar Mariale 30000 marka, tütar Kristiinele 110000 marka, poeg Antonile 110000 marka, poeg Johannesele 25000 marka. Üks poeg Otto oli siis juba surnud. Küllap tehti nii ka teistes peredes, kuid igal pool olid omad summad ja omad mõtted.

Kui oldi taluperemees, tuli hakata talu eest hoolitsema ja maad harima. Talu suurus oli 32,25 ha, sellest põldu 15 ha, ülejäänud karjamaa, heinamaa, raba. Talus oli 2 hobust, 6 lehma, siis veel noorloomad, sead, lambad, kanad. Isa veel jahvatas, kuid mitte pidevalt, sest oli ehitatud teisi veskeid, suuremaid ja võimsamaid. Jahvatamine jäi rohkem oma loomade ja pere jaoks. Lapsed olid ka väikesed ning perenaine ei jõudnud igale poole, sest ka veskis oli abi vaja ning perenaine oli tihtipeale päris motoristiks. Leiti lahendus, talusse võeti abilisi, mees- ja naisteenijaid. Talvine meeste töö oli hobuste toimetamine, kütte varumine, ehitusmaterjalide varumine, remondi tegemine. Hobustega tuli tööle minna juba hommikul kella kaheksast, selleks ajaks pidid hobused olema söönud ja joonud, seda tööd tuli alustada kella viiest. Naiste töö oli teiste loomade toimetamine ja söögi tegemine. Talvine tubane töö oli linade ropsimine, lõngade ketramine, et peale uut aastat saaks kangad üles panna. Lõnga ketramiseks kasutati ka saunanaiste abi, kuna vanemad inimesed ketramisega ning suka ja soki kudumisega omale leiba teenisid. Kuid see töö oli ka talunaiste endi talvine töö. Kõiki töid ei saanud lasta teistel teha, see oleks läinud liiga kalliks. Kuid pühapäevadel ja pühade ajal ei tehtud muud kui toimetati loomad, sest nemad nõudsid oma osa. Laupäeva õhtutel käisid nooremad pidudel, kuid pidudel käisid ka nooremad abieluinimesed koos. Kõige lõbusamad olid küla simmanid, mõnel pool kutsuti ka „klunkarid“. Need olid kusagil talus, kus suuremad ruumid. Noored läksid kokku ja küla peal juhtus ikka keegi ka pilli mängima ning siis löödi tantsu hilise ööni, kuid ilma viinata. Ka minu isa oli pillimees, ta mängis lõotsa ja viiulit.

Pühapäevane päev oli kirikus käimiseks või naabrite juures jutu ajamiseks, ilmaasjade üle aru pidamiseks. Nii oli see ka suvel heinaajal ja ka sügisel suure töö - viljakoristuse ajal. Töö algas talus kell viis hommikul, keskhommik 8-9, peale seda üks tund puhkust, lõuna kella kahe paiku, peale seda 2 tundi puhkust ja siis töö kuni õhtuni. Kõik tööd jõuti õigeks ajaks ära teha, mitte nii nagu nüüd, kus tööpäeva pikkus on ligi 20 tundi ja pühapäevad ja pühad veel tagant järele.

Isa oma ettevõtlikust ei jätnud kasutamata. Ta muretses endale saekaatri, millega hakkas saagima palke kõigile, kes tahtsid. Et Eesti Vabariigis tol ajal hakkas elu edasi minema, tahtsid paljud inimesed hakata ehitama ja eriti maal, kus talumehed hakkasid talusid korda tegema, sest siis olid juba talud kõigil päriseks ostetud, nii et saeveskile jagus palju tööd. Aravete kultuurimaja puumaterjal on minu isa saeveskis saetud ja tema nimi on ära märgitud nurgakivi panemisel.

Aastaid oli juba palju mööda läinud ja pojast oli kasvanud vääriline abiline, keda huvitasid ainult mootorid. Saekaatriga väljas käies jäi talutööde juhtijaks ema. See oli küll temale väga raske, sest mehed olid vahel ka öösiti ära ning peresse oli kasvanud selleks ajaks juba neli tüdart, kellele tuli jagada emaarmu ja õpetussõnu. Kuid hakkama tuli saada, paistab, et vanasti olid inimesed palju sitkemad ja tahtejõulisemad kui praegu. Tööd tuli talus teha tublisti. Oli hea, et oli lastest abi. Kevadeti pandi kartuleid ikka nii, et naabritel sai käia abiks ja abistati ka meid, siis sai töö tehtud päevaga. Hein tuli omal teha. Ei siis olnud traktoreid, niideti käsitsi, riisuti käsitsi, kõik sai viimase kõrreni kokku korjatud. Sügisel vilja koristamisega algas ka masindamine. Külas oli pika korstnaga puudega köetav viljapeksumasin, mida kutsuti isesõitjaks. Kui masin tuli peresse vilja masindama, pidi olema 22 inimest ja mitu hobust vankriga vilja vedamiseks. Oli nii, et masin käis perest peresse koos inimestega. See oli raske töö, kuid ka omaette lõbus töö, palju inimesi koos, kus tehti ka nalja.

Kõige selle talutöö juurde kuulus ka laatadel käimine. Seal kaubeldi kõige võimalikuga. Laadale hakati minema juba öösel. Kui taheti talust müüa looma, näiteks lehma või hobust, seoti loom vankri või ree järele ja loom pidi käima jala ära selle pika laada tee. Väiksemad loomad, nagu lambad, seoti rekke või vankrisse. Juhtus ka nii, et ei saadud kaubale, siis toodi tagasi. Oli ka juhuseid, kus oma müüdi ja uus osteti asemele. Olid ka ülesostjad, kes käisid perest peresse ja ostsid kohapeal ära vasikaid, lambaid, kanu, mune. Nendega pidi olema väga ettevaatlik, nemad kippusid tüssama, sest igas peres polnud kaalu ja üks müük käis kilodega ja sellega tuli vaidlemist.

Oli möödunud hulga aastaid, kui vanaisa suri ja peremeheks sai isa. Tema peres kasvasid 4 tüdart ja poeg. Et maja oli vana, peeti plaani uue elumaja ehitamiseks. Sissetulekut oli, kuid väljaminekuid ka. Suur summa tuli maksta testamendi alusel õdedele ja vendadele. Tehti otsus võtta pangalaenu. Laenu anti tolleaegselt Maapangast ehituslaenu nime all. Võlakohustuses oli ära märgitud maja pikkus, laius, kõrgus ja ka kohustus, mis ajaks peab valmis olema. Laenu anti 20 ja 30 aasta peale, kuid protsendid hakkasid kohe tulema ja kui neid ei makstud tähtaegselt, müüdi talu oksjonil. Kuid seda ei juhtunud. Ehitust alustati aastal 1933 ja valmis pidi olema 1938. Suur töö ette võetud, tuli ka suur rõõm. Sündis ammu oodatud poeg. Kasvas 1 aasta ja 3 kuud ja rõugete panemise tagajärjel suri. Oli suur kurvastus ja pisarate valamine kogu perel, mis esialgu vähendas vanemate suurt tööindu mõneks ajaks. Kuid on loodud, et kõigist raskustest peab üle saama. Uus elumaja hakkas pikkamööda kerkima. Kui osaliselt valmis, kolisime sisse, sest pank kontrollis rangelt tööde käiku. Taastati ka telefoniühendus, mille hiljem venelased ära lõhkusid. Kuid siis tuli valitsuse muutus. Pangalaenu kustutati ja ehitus tuli lõpule viia oma kulude ja kirjadega. Isa enam ei jahvatanud, ei teinud tärklis ega saaginud palke, pidas ainult talu. Et maad oli üle 30 ha, arvas valitsus, et seda on liiga palju ja võttis ära tüki põldu, tüki metsast ja ühe lehma laudast ühele uusmaasaajale. Ega sellest midagi, tööd tuli ikka teha.

Algas sõda, tulid sakslased, tütreid isakodust läinud, omad pered, vend läks sõtta ja sinna jäi. Tulid uued seadused ja määrused. Tulid normid, mis olid kaunis suured. Tuli viia riigile vilja, heina, liha piima, villa, mune. Poed olid tühjad, osta polnud midagi. Tallinnast käisid inimesed vahetamas kraami vastu (mis kellelgi oli - niiti, riidet) toitu. Kui lõppes sõda, algas uus ülesehitustöö. Enne kolhooside moodustamist aastal 1946 suri minu isa 56 aasta ja 6 kuu vanuselt. Emal oli lesepeolvi 21 aastat, suri aastal 1967 78 aasta vanuselt. Minu vanaisa nimi oli Kruusmann-Krausmann. Et see oli saksapärase ja pikk, vahetas isa nime eestipärase nime vastu Raudem.

Selle pere lastest on veel järel 3 tüdart. Vend jäi sõtta, väikevend suri, üks õde suri 65 aasta vanuselt. Praeguses kodus elab tütardest kõige noorem üksinda. Ka tema kolm last on kodust läinud, kõik perekonnainimesed.



Asjakohast nalja

Juku hüüab: "Delfiin, delfiin! Ema vaata, meres on delfiin!"

Ema: "Mis sa sellepärast karjud? Kes ta sulle on, sugulane või?"

Juku küsib isalt oma päritolu kohta. Isa vastab, et kurg tõi, nagu isa ja vanaisagi. Kui Juku hakkas koolis kirjutama kirjandit "Minu suguvõsa", oli seal esimene lause: "Juba kolmandat põlve ei elata minu suguvõsas normaalset suguelu."

Õnnitleme

Aldur Ruumet	20. jaanuar	60
Liivi Aarma	10. veebruar	55
Aime Rüütelmaa	9. jaanuar	55
Tõnu Tammar	4. jaanuar	55
Pille Mäerand	19. jaanuar	50



Meie autoreid

Emma Takis

Sündisin 6.veebruari 1931.aastal 60 km kaugusel Narva taga asuvas Simititsa eesti asunduses. Oma kodu Klauksel ma ei mäleta. Olin kolmekuune kui isa Peeter Odenberg kulakuna seitsmeks aastaks Siberisse mõisteti. Mäletama hakkasin end naaberkülas Tširkovitsõ postijaama vastas, kuhu Kamba majasse oli antud elupaik minu emapoolse vanaisa Mart Janno perele. Samas külas hakkasin ka vene koolis käima. Kui isa sunniti vabanes, elasime Jaroslavli oblastis Tutajevi linnas, kus isa oli riigi põllutöömehhanade kauplus-lao juhatajaks. Kuu aega enne sõja algust sooritasin 4-klassilise kooli lõpueksamid.

Seitset kooliaastat käisin kokku seitsmes koolimajas eri paigus. 1945.a. rändasime ema ja vennaga Eestisse, Viljandimaale. Töötasime taludes, need meid toitsid ja majutasid.

1946.a. hakkasin käima Holstre Mittetäieliku Keskkooli seitsmendas klassis. Tehti lugemisproov, eestikeelset teksti veerisin silphaaval. Kevadel lõpetasin kooli kiituskirjaga. Edasi õppisin 6 aastat Tallinna Õpetajate Instituudis. V ja VI kursusel õppides töötasin samas majas asuvas TÕI Harjutuskoolis vanempioneerijuhina. Kool liideti 21.Keskkooliga 1953.a. sügisel. Jätkasin seal tööd vanempioneerijuhina ja õpetajana kuni 1960.a. viidi üle Tallinna Pioneeride Palee õppealajuhatajaks ja siis metoodikuks. Aastail 1971-1986 õpetasin bioloogiat Tallinna 32.Keskkoolis. Abikaasa Kaljo Takis töötas samuti 21.Keskkoolis. Meil on kolm poega ja kaks lapselast.



Abipalve

Kuuda Seminar 1854-1887

2004.a. tähistame Kuuda Seminari asutamise 150. aastapäeva. Seminari lõpetas 279 noort meest enamasti Lääne- ja Pärnumaalt. Seminari vilistlasi jätkus paljudesse Eestimaa koolidesse koolimeistriteks ning paljudesse valdadesse vallakirjutajateks. Seminar suleti 1887.a. venestamise surve all, paljud seminari vilistlased pidid samuti hiljem oma töökohtadest loobuma, sest vene keelt hakati Kuudal õpetama alles hiljem. Soovime õppijate nimekirjas kõik lüngad täita, sest tahame teie abiga koostada kõikide seminaristide elulood. Nimekiri on internetis kättesaadav aadressil : www.hot.ee/kuudasem/nimekiri.htm

Igasugune info saata: Mahtra Talurahvamuuseum Juuru sjk 79401 Rapla mk või e-posti aadressil: mahtram@hot.ee . Lähem info telefonil 048- 44199 Rait Talvoja

Viktoriiniküsimuste õiged vastused:

1. a	5. b	9. b	13. a	17. a
2. a	6. a	10. b	14. c	18. c
3. c	7. b	11. b	15. a	19. c
4. b	8. b	12. b	16. b	20. d

Laualehe toimetatus:
Toimetaja: Ants Roomets
Tehniline toimetaja: Eva Niglas
Toimetuse liige: Ants Härma

Telefon: 677 5011
Kirjad: 12614, Akadeemia 70 – 13
E-mail: evaniglas@hotmail.com